

Psihopatija in kazen*

Univ. prof. dr. Hanns Bellavič, Gradec — Avstrija

Vsaki družbi, ne glede na to, po kakšnih načelih je zgrajena, je potreben neki družbeni red, neko urejevalno načelo, da bi mogla trajno obstajati. K tem področjem urejevanja spadajo ne nazadnje tudi različna pravna področja in med njimi seveda tudi kazensko pravo. Družba se mora zoper kršitve svojega reda braniti; na področju kazenskega prava se takšna obramba izvaja s kazensko sankcijo in z izrečeno kaznijo oziroma ukrepom. Kazen naj ne bo zgolj povračilo; takšno mišljenje smo že zdavnaj opustili. Kazen naj preprečuje bodoče, z družbenim redom neskladno ponašanje, in sicer po eni strani s tem, da naj že grožnja s kaznijo sama zadostuje za odvracanje od takšnega ponašanja, pri čemer naj učinkuje na vse ljudi (generalna prevenција), po drugi strani pa s tem, da naj represivna kazen tako učinkuje na storilca, da, iz kakršnihkoli razlogov že, ne bo več ponovil kaznivega dejanja (specialna prevenција). Ta odvracalen namen kazni je konec koncev tudi bistven namen kazni. O tem, kako naj se ta namen doseže, so se mnenja sčasoma razhajala. Nekaj pa je danes trdno dognano: izvršitev kazni samo v tem smislu, da vtaknemo storilca v zapor, v večini primerov ne zadostuje, da bi se dosegel namen odvracanja. Danes govorimo o moderni resocializacijski kazni oziroma ukrepu, torej o kazni, ki naj omogoči obsojencu ponovno vključitev v družbeni red. Namen ponovne vključitve ni sam po sebi nič novega, kajti odvracanje od bodočih kaznivih dejanj in iz tega izhajajoča prisilna ponovna vključitev v smislu obsojenčevega dobrega ponašanja je bil tudi namen poprejšnjega zagrožanja kazni. Nova smer torej ne pomeni nekega povsem novega namena. Pobudo novi smeri je dala kriminologija oziroma kriminalna biologija. Proučeva-

nje človeka, njegovega žitja in bitja, medsebojnega učinkovanja med osebnostjo in okoljem, tako pri razvijanju kot pri sprožitvi dejanja, je pripeljalo do spoznanja, da lahko kazenskopravni uspeh pričakujemo le tedaj, če kazen oziroma izvršitev kazni jemlje v poštev človekovo osebnost. Zato nočemo kazni ali ukrepov samih po sebi, marveč hočemo osebnosti ustrezno učinkovanje na storilca; ta zahteva ne more več temeljiti le na formalni krivdi, marveč hoče, da se vprašanje kazni ozira na človeka.

Vsako kazensko pravo, ki temelji na krivdi, kaznuje samo tistega, ki premišljeno in hote stori neko dejanje kot hudodelstvo oziroma stori neko dejanje, o katerem bi moral vedeti, da pomeni kršitev pravnega reda (delikti iz malomarnosti). Teh zadnjih tu ne bomo obravnavali.

Ker je krivda prvi pogoj, da država zahteva kaznovanje, izključimo od krivde že vnaprej vse osebnosti, ki niso krivdno sposobne, ki so torej ob času dejanja trpele za kakšno duševno boleznijo ali trenutno duševno motnjo.

Med zdravimi in duševno bolnimi ljudmi naj bi torej obstajala neka posebna skupina ljudi, ki jih po navadi imenujemo psihopate. Kaj oni so, je pravzaprav težko reči. Kurt Schneider¹ jih opredeljuje kot abnormne osebnosti, ki same trpijo zaradi svoje abnormnosti ali pa zaradi njihove abnormnosti trpi družba, pri čemer pa so iz pojma osebnosti izločene vse razumske zmožnosti. Pojem osebnosti obsega torej predvsem nagnjenja, stremljenja in načine reagiranja, pri čemer nagnjenja toliko prevladujejo, kolikor spada prirojenost k sliki psihopatije.

Po Langelüddeku² obsega psihopatija značajska popačenja različnih vrst, ki se pa vendarle, nasprotno od psihoz, za prizadeto osebnost ne kažejo kot tuja njenemu bistvu,

¹ Schneider K., Die psychopathischen Persönlichkeiten, Leipzig — Wien, 1928.

* Predavanje, ki ga je imel avtor dne 9. oktobra 1962 v Ljubljani v okviru kriminološkega inštituta ljubljanske univerze. Objavljamo ga v slovenskem prevodu.

marveč so tej osebnosti od nekdanj lastne. V nadaljnjem se tudi Langelüddeke pridruže Kurtu Schneiderju.

Psihopatije je sistematično sploh težko zajeti; iz tega razloga je tudi Kurt Schneider sam podal le nesistematično tipologijo. Natančneje jih je mogoče skoraj samo kazuistično opisati. Srečujemo jih v najbolj raznolikih oblikah; deloma gre za ljudi, ki družbeno ne vzbujajo pozornosti, to so čudaki in posebneži, deloma so to ljudje z izrednimi duševnimi odlikami, kot na primer učenjaki, pisatelji, umetniki itd., deloma pa nahajamo psihopate tudi kot asocialne in antisocialne osebnosti, ki se kratko in malo ne morejo prilagoditi družbenemu redu oziroma se čestokrat niti nočejo prilagoditi.

Po splošnem nauku ni psihopatija bolezen v kliničnem pomenu, ampak je neko stanje; torej ni nekaj, kar bi povzročilo spremembo prvotne osebnosti. Temu ne nasprotuje to, da morejo takšna psihopatična stanja v svojih skrajnih oblikah dobiti boleznin podobno naravo. Gre torej v bistvu za osebnosti, ki so bolj ali manj blizu ravni zdravja. Niso pa v sredini ali blizu sredine ravni nihanja normalnih osebnosti, marveč na robu, bolj proti tečajema te ravni; čim bolj se približujejo robu, tem bolj izrazita je oblika psihopatičnih pojavov.

Idealna struktura osebnosti je harmonična osebnost, v kateri ima v izravnavi vsaka dispozicija in vsaka struktura njej pripadajoče vrednostno mesto. Takšna osebnost ne trpi za nobenimi notranjimi težavami in se ravno zato tudi izravnava s svojim okoljem, se vključi v svojo okolico in se prilagodi potrebam svojega okolja, pa bodisi tudi, da se pojavijo izredni vplivi okolja, ki notranjo zgradbo osebnosti nenadoma in za kratek čas zrušijo (ti ljudje potem storijo kakšno dejanje, ki je po svojem bistvu tuje njihovi osebnosti). Na takšno idealno stanje žal razmeroma le redko naletimo; pri neharmoničnih osebnostih so bodisi posamezne dispozicije ali posamezne strukture že v večji ali manjši meri v lastni vrednosti prirojene, bodisi so se v teh smereh razvijale, večinoma pod vplivom okolja. Vedno pa samo posamezni deli osebnosti podlegajo takemu neharmoničnemu razvoju pri izgrajevanju celotne osebnosti. Takšne disharmonije nahajamo tudi pri velikem delu zdravih ljudi in njihovi različki v celoti tvorijo raven nihanja, ki pa še vedno ustreza ravni zdravja.

Gotovo tudi pri normalnem človeku disharmonični deli bolj ali manj škodljivo vplivajo na nedotaknjene sestavne dele osebnosti;

² Langelüddeke A., Gerichtliche Psychiatrie, Berlin, 1919.

celotna osebnost pa je dovolj močna, da vplive disharmonije v kakršnikoli obliki tako obvladuje, da hoče in zagotavlja žnosno ponašanje v družbi, da se torej motnja v strukturi, zlasti v psihični strukturi osebnosti, ne obrne proti družbenemu redu.

Če gledamo na splošno, najdemo med psihopati iste zastopnike raznih variant kot pri normalnih ljudeh; pojavi motenj so pa bolj ekstremni, so spačeni, deloma do neizmernosti. Kot smo že ugotovili, pa gre za pojave nagnjenja, prirojenosti, ki osebnosti sami po sebi niso tuji in so podvrženi enakemu razvoju kot pri normalnih ljudeh, torej nadaljnjemu razvijanju posameznih dispozicij in struktur na podlagi njihove lastne vrednosti in lastne energije po eni strani in nadaljnjemu razvijanju pod vplivom okolja po drugi strani.

Nas bodo zanimali samo tisti psihopati, ki pridejo kot hudodelci v navzkrižje s pravnim redom. Ker so tudi oni, na splošno pogledano, podvrženi istim zakonom razvoja osebnosti, moramo tudi zanje pripoznati isti namen resocializacije, kakor ga imamo pred očmi za normalne hudodelce. Kakor na primer pri normalnih poklicnih hudodelcih, tako se kaže tudi pri psihopatičnih hudodelcih, da obstoji skupina, ki jo moramo označiti kot skupino, na katero se ne da vplivati. Mnogo večja skupina pa je takšna, da se da nanjo v kakršnikoli obliki vplivati in jo spremeniti, četudi je za pot, ki naj pelje k resocializaciji, potrebna globlja taktika (terapija). Samo v toliko moremo pritrčiti Langelüddeku, ko pravi, da bi morali psihopate kazenskopravno vrednotiti kot posebno skupino.

Kako pa se pogostokrat kazenskopravna praksa ravna glede psihopatov? Izvedensko mnenje na primer ugotovi, da je obtoženec psihopat; sodnik sam ima čestokrat vtis, da osebnost v raznovrstnih pogledih ni normalna; obtoženčevo dejanje si skuša torej sam po svoje intuitivno pojasniti iz osebnosti in pride do sklepa, da ta človek kot posebnež vendarle predstavlja neko izjemnost in da se ga ne sme presojsati z enakim merilom kot normalnega človeka. Pri tem preudarjanju stoji v ospredju vprašanje krivde. Sodnik si pravi, da je treba zaradi psihopatije prisoditi storilcu manjšo krivdo, da je torej storilec manj odgovoren; in sedaj sledi napačen sklep v zvezi s kazenskim pravom, ki temelji na pojmu absolutne krivde in po katerem je načeloma določena tudi kazen. Psihopatova krivda je manjša, zato je treba tudi kazen znižati. Psihopatija pomeni torej praktično mnogokrat nekakšno omiljenje in se tudi navaja kot razlog za omiljenje, ki more odmero kazni bistveno znižati. Na nemškem pravnem področju mnogokrat operirajo z zmanjšano

prištevnostjo, pri čemer moramo priznati, da je končni izid isti.

Protí takšni praksi moramo postaviti dva argumenta:

1. Glede vprašanja o vrednotenju psihopatije moramo reči, da ni vsako dejanje v zvezi s pojavom psihopatije. Če na primer brezsrčen psihopat stori surov napadalen delikt, bomo takšno zvezo najbrž mogli ugotoviti. Če pa eksploziven psihopat stori dobro premišljen vlom, bo omenjeno zvezo težko dokazati, ker pridejo pri tem dejanju do učinka povsem drugi elementi osebnosti kot pa pri psihopatsko-eksplozivni reakciji. Preden v kakršnikoli obliki v sodbi ovrednotimo psihopatstvo, moramo torej dobro pretehtati, koliko psihopatija prepaja celotno osebnost in koliko je ravno konkretna psihopatska oblika v zvezi z dejanjem in s procesom njegove modifikacije. Samo če je zveza res ugotovljena, smo upravičeni pa tudi dolžni, da psihopatijo v obrazložitvi sodbe ovrednotimo. Da bi pa psihopatijo na splošno šteli za razlog omilitve kazni, se mi zdi neumestno.

2. Sedaj preidimo k drugemu argumentu. Po modernem pojmovanju namena naj bi kazen oziroma ukrep, če le mogoče, služila resocializaciji. To pa se da doseči le, če kazen in ukrep ustrezata obsojenčevi osebnosti. Krivda in kazen sta torej za nas dva povsem ločena problema. Vprašanje glede kazni se ne sme glasiti, ali je krivda velika ali majhna, ampak, kaj je potrebno, da človeka resocializiramo. Ostanimo pri psihopatih: znaten del njih potrebuje pomoč v obliki posebnega zdravljenja, da bi v njihovi psihosomatični strukturi dosegli četudi le formalno izravnano in s tem postavili temelj za resocializacijo. Posebni zavodi za takšno zdravljenje bi morali prevzeti to, čestokrat težavno nalogo, ki bi jo morala dopolnjevati pomoč po izpustitvi iz zavoda. Pri tem naj omenimo naslednje: tudi v teh primerih bi skrajšanje bivanja v zavodu kot rezultat splošnega vrednotenja psihopatije ali razloga za omiljenje ne imele nobenega pomena, kajti doba bivanja v zavodu naj bi bila določena po potrebah zdravljenja. Za del psihopатов pa bi tudi v tej skupini ne bilo mesta.

Družba more od svojih članov zahtevati, da se v skupnost vključijo, če je treba, tudi z največjo mero svoje zmogljivosti v tej smeri. Človeka presojava bolj ugodno, če je poskusil vse, kar se da, pa se mu je kljub temu pripetilo kaznivo dejanje, in človeka presojava manj ugodno, če ni zastavil vse svoje osebnosti, da bi se izognil kaznivemu dejanju. Pojavlja se torej vprašanje o »zahtevnosti«, to se pravi vprašanje, kaj lahko zahtevamo od storilca glede socialnega ponašanja na podlagi njegove osebnosti. Vprašanje

o zahtevnosti glede socialnega ponašanja pa sili v ospredje ravno pri skupini psihopатов, o katerih bomo sedaj govorili.

Nedvomno imamo številne primere, ko od psihopata ne moremo zahtevati kakšnega drugačnega ponašanja, ker je kazniva reakcija v času dejanja nespremenljivo bistveno enaka njegovi osebnosti. Tako je na primer z asteničnim psihopatom, katerega najgloblje jedro je zgrajeno na begu pred življenjem in na strahu pred bivanjem. Od njega ne moremo pričakovati kakšnega aktivnega življenjskega izraza, ker ta kratko in malo ne obstoji, niti kot potencialna korenika niti kot razvita lastnost.

Imamo pa tudi krog psihopатов, pri katerih obstoji mehanizem zaviranja hudodelskih motivov in ga je tudi mogoče aktivirati, toda prav nič ne mislijo na njegovo aktivizacijo, ker jim ugaja njihova vloga posebnežev; so torej ljudje, ki bi to zmogli, pa nočejo. Navedimo primer, ki smo ga vsi doživeli, pa vseeno, kje smo morali odslužiti svojo vojaško dolžnost. Tamkaj so bili eksplozivni psihopati, o katerih smo vedeli, da se ob vsaki malenkosti čezmerno razburjajo, s tem pestijo svojo okolico in s svojo igro poskušajo tudi v krogu tovarišev. Toda vojaški disciplini so se lahko prilagodili; tu so se mogli obvladati, četudi so izven službe še tako zmerjali in rentočili ter igrali srditega moža. Ko pa so videli pred seboj resnost službe, srditega moža nenadoma ni bilo več, tudi če je šlo za isto zadevo, nad katero so se poprej usajali. Že iz tega vidimo, da ima v danem primeru psihopat večjo zmogljivost, kot pa jo po navadi kaže. Za povprečno preiskavo lahko velja neka reakcija kot psihopatično-eksplozivna. Če pa globlje prodremo v osebnost in si zastavimo vprašanje o zahtevnosti, tedaj moramo čestokrat ugotoviti, da lahko od psihopata več zahtevamo, da je sposoben več storiti, kakor pa je storiti voljan. Družba pa se po mojem mnenju ne more zadovoljiti samo z bolj ali manj dobro voljo posameznika.

Če to skupino psihopатов pobliže opazujemo v njihovem ponašanju, naletimo na zanimive ugotovitve. Oni se svoje psihopatije zavedajo in so nekako ponosni nanjo. Imajo občutek, da predstavljajo nekaj posebnega, in so prepričani, da si smejo več dovoljevati kot drugi, ravno zato, ker so neka posebnost. Prepričani so tudi, da morajo drugi ljudje pripoznati to, da si smejo oni več dovoljevati, in da morajo drugi to kot njihov poseben način ponašanja kratko in malo sprejeti. Če pridejo pred sodišče in se tu njihova psihopatija presoja celo kot omilitveni razlog, kar ima potem za posledico omilitveni kazni, dobijo s tem potrdilo za svoje ponašanje in se de-

loma zavedno deloma nezavedno zapletajo v vedno večje psihopatske neugnanosti. Vsaka miloba, vsako razumevanje, ki jim ga izrecno pokažemo, jih vodi le v brezkrainost.

Že poprej smo rekli: kazen in ukrep naj bosta primerna storilčevi osebnosti. Dolžni smo uporabiti vsa sredstva, ki lahko pripeljejo do resocializacije. Toda spričo prevelikega psihiatriranja in prevelikega psihologiziranja ne smemo pozabiti, da je kazen sama po sebi prav tako neko sredstvo in v prikazanih primerih celo edino sredstvo, s katerim vplivamo na osebnost tako, da njen mehanski zaviranja hudodelskih nagibov nadalje razvijamo oziroma ga krepimo. Imamo celo tudi psihopate, ki jim je kot primarno sredstvo za resocializacijo potrebna kazen v pra-

vem pomenu, ki se jim kot taka izrecno izreče in kot taka tudi izvrši. So ljudje, ki jih lahko samo s kaznijo osvobodimo njihove domišljavosti, češ da so nekaj posebnega, ljudje, ki morajo resnost življenja sami doživeti, ki jim mora postati jasno, da so samo del neke celote, to se pravi, družbe in da se morajo, ker stojijo na robu, toliko bolj potruditi za uvrstitev v družbo ravno zato, ker to zmorejo.

Še vedno ima stavek »vse razumeti, se pravi vse odpustiti« v praksi neko veljavo. Če bi smisel tega stavka dosledno izpolnjevali, bi moralo priti do razkroja vsakršnega načela družbenega reda. Stavek bi se moral pravzaprav glasiti: »Vse razumeti in potem pravilno soditi«.

Psychopathy and Punishment

by Prof. Dr. Hanns Bellavić, University of Graz — Austria

Every society calls for social order. This order includes the different fields of law and last not least also Criminal Law. Thus society defends itself against violation of order by imposing penalty and sanctions, which, on the one hand, are intended as universal appeal to desist from offense, on the other hand, are designed in the individual case to prevent the offender from repeating the offense by repressive penalty (special prevention). Minds have differed in the course of time as to the methods to be adopted. One thought has, however, been universally accepted: mere confinement is not sufficient in most cases. Today we are speaking of a modern resocialisation penalty and sanction with a view to resettlement. This goal of resettlement, i. e. prevention of future offense, is not a new one as such. The new ideas called forth by criminology and criminal biology are not concerned with the goal but with the course to be taken. A study of man and of the interaction between man and his environment as to development as well as ultimate cause of the offense has proved that genuine resocialisation is only possible in those cases where the effect on the offender is adequate to his personality. This, however, calls for the fact that the basis of punishment is to be not guilt but man.

Since the state considers guilt the precondition for punishment persons not capable of guilt are a priori exculpated.

Between normal and mental cases there seems to be a special group called psychopaths, whose characteristics cannot be brought into a system easily. Kurt Schneider defines them as

abnormal personalities who suffer under their abnormality and whose abnormality makes society suffer as well. These symptoms are innate in the personality whose intellectual capacities must be considered separately. Langelüddeke, generally subscribing to the view of Kurt Schneider, speaks of character deviations which in contrast to psychoses do not appear alien to the nature of the person concerned but have been inherent in the personality from the very beginning.

It was Kurt Schneider who by reason of the great variety of symptoms arrived at a typology without system. We meet psychopaths of various types: some are socially inconspicuous, some of great intellectual eminence, some a-social or antisocial elements.

According to the general theory psychopathy is not an illness in the clinical sense but a state of mind; it does, therefore, not cause any change in the original personality. This does, however, not exclude the fact that such psychopathic states can in extreme cases take on the character of an illness.

In most cases psychopaths are personality types coming more or less close to the normal range. Their place is, however, not at the centre or towards the centre of this range but towards the margin; the closer they come to this margin the more pronounced are the psychopathic symptoms.

The ideal personality structure is the harmonious, well-balanced personality where every disposition and every structure has its proper

place. Inside and outside difficulties are hardly present, the personality adjusts to the needs of its environment. This ideal state is rarely met. In most cases individual dispositions and structures are already from birth of superior or inferior value and develop in this direction under the influence of the environment. However, only parts of the personality are subject to such a disharmonious development. Their sum total results in a range that corresponds to the normal one. The personality is still strong enough to overcome the influence of these disharmonies; its social conduct remains bearable.

Among psychopaths there are the same variants as among normal persons. Their symptoms of disorder, however, are more extreme, distorted, and often carried to the utmost limit. These personalities, too, are subject to the same development as normal cases, namely further development based on the intrinsic value and energy of dispositions and structures and further development on account of environmental influences.

Since psychopaths, especially criminal cases, are subject to the same developmental laws as normal criminals, also here the goal of resocialisation is a determining factor. Just as among normal criminals there are among psychopathic ones types that are subject or not subject to influence or of inconstant disposition. The only difference is that the resocialisation of psychopaths requires a more thorough therapy.

What is the present-day practice of Criminal Law with regard to psychopaths? Expert opinion and judge arrive at the conclusion that the personality does in some respects fall outside the normal range. Since as far as the judge is concerned the question of guilt is of foremost interest he will decide that offender is guilty to a less degree. Since, however, in pure Criminal Law of guilt the questions of penalty and guilt are closely interconnected the judge arrives at the false conclusion that the psychopathy established may justly serve as extenuating cause that can substantially reduce the extent of penalty.

Here two objections can be made:

Firstly: In how far shall the fact of existing psychopathy be taken into account? Not every offense is connected with the psychopathic symptoms since, in fact, often quite different fundamental factors of the personality may become more effective than those corresponding to the psychopathic syndrome. It will, therefore, be subject to closer examination in how far the psychopathic symptoms penetrate the personality as a whole and in how far this concrete psychopathic form is relevant to the offense and its process of modifications. Only if such a connec-

tion can be established psychopathy can become a decisive factor in delivering a judgement.

The second argument refers to the goal of punishment. Punishment or sanction should be adequate to the personality. Thus follows that in delivering a judgement the questions of guilt and punishment should be strictly separated. As to punishment it cannot be a question of the extent of guilt but we should rather ask ourselves: what measures are necessary for the resocialisation of the individual? Especially with psychopaths in a great number of cases some help in form of special treatment may be necessary in order to establish in their psychosomatic householdes the balance necessary for their resocialisation. That here too, just as in the case of normal criminals, additional help has to be offered after release must hardly be mentioned. But also the general evaluation of psychopathy as extenuating cause is of little use in these cases since the time of confinement would have to be adjusted to the necessary treatment.

A number of psychopaths, however, would not rightfully belong to this group.

Society must ask from its members the necessary adjustments, if necessary by employing their whole personality. In the group under discussion we are confronted with the question of what can be justly demanded, i. e. what social behavior can be asked of the psychopathic offender in the concrete case.

Among psychopaths there is a certain group who possesses a well-developed inhibitory apparatus against criminogenic drives that might well be put into action; these types have, however, no intention of doing so since they like playing their parts. They are able but unwilling and usually possess a greater capacity for adjustment than they are showing. As result of an average examination a criminogenic reaction can be of psychopathic nature. Upon further probing into the personality, however, and asking the question as to what can be justly demanded we often see that can be asked from the person under consideration than it is willing to give.

If we look closer at the behavior of this group of psychopaths we discover some interesting facts. They are aware of their psychopathy and are proud of it. They consider themselves extraordinary beings; thinking themselves justified in claiming more rights than others and demanding acceptance of their peculiarities. Before court where their psychopathy is considered an extenuating circumstance with consequent reduction of punishment they are affirmed in their opinion and often carry themselves to the utmost limit of psychopathic unrestraint.

Indulgence and understanding — verbally expressed — will only support their feeling of singularity.

Since punishment and sanction have to be adequate to the personality we are obliged to use every means leading to resocialisation. We must not forget, however, by overrating psychiatric and psychological methods that punishment as such is also a means of resocialisation and in the cases under discussion the only means to exert an influence on the personality whose inhibitory apparatus is to be developed and strengthened. They are in need of genuine

punishment that should be verbally expressed and executed as such; punishment is the only means to cure them of their self-conceit. They must meet with the necessities of life and must learn that they are only part of the whole, namely society and that finding themselves at its margin have to strive the more for adjustment, especially since they are capable of doing so.

The proposition »Universal understanding means universal pardon« if carried out consistently would entirely overthrow law and order. It should rather read »Universal understanding means fair judgement«.